

تیکدانی فریز و فەرھەنگ و پینووسی زمانی کوردی، له ناوەندە فرۆشیارییەکانی کوردستاندا

(تابلۆی تەلار و جیگە فرۆشیارییەکانی شاری کەلار و دەورووبەری بە نموونە)

عومەر عادل عەبدوللا

(کەلار)

(۱ - ۲)

نزیکی، کە پۆزانه له هەریمی کوردستان و
شاری کەلار بە تایبەتی دەیانبینین.

ئامانجی توێژینەوه کە

ئامانجی توێژینەوه کە، خستنه پووی ئه و
تیکدانه زمانه وانیا نهیه، که تابلۆی تەلار و
فرۆشگاکانی پێ نووسراوه تەوه، که ئەمەش
کیشەیهکی جدیدیه و وهک هه موو کیشه
زمانیه کانی تر کاریگه ری نه ری نه ده که نه سه ر
زمانی کوردی و پێویسته ئیمه ش وهک کیشه یه ک
لیی بپوانین، جا له بهر ئه وهی توێژکی پێوه ندی
نییه، بۆ به یه که وه به ستنه وهی توێژه رانی
بواری زمانی کوردی و به ستنه وهی ئه و توێژه
به داموده زگانی میری و که مته رخه می ده زگاکان
سه باره ت به م پرسه گرنه گه، ئەمەش بووه تە
هۆی ئه وهی چه ندان گرتی زمانی دروست بیت
و بی چاره سه ر بمینیتیه وه.

سنووری توێژینەوه کە

سنووری توێژینەوه کە، له نیوان پینووس و
گری و فەرھەنگی زمانی کوردیدا، هەرھەما
تەنیا شاری کەلارمان بە نموونە وەرگرتووه،
ئەویش بە مەبەستی کورتبوونەوهی سنووری
توێژینەوه کەمان، چونکە هەرچەندە سنووری
توێژینەوه کە کورتتر بیت، ئەوه دەتوانین
زانستیانه تر مامەڵە ی له گەڵدا بکەین و کیشەکان
بخەینە بەریاس.

گرتی توێژینەوه کە

پاستیه کە ی، ئیمه نه مانتوانی چه ند تابلۆیه ک
به دیاریکراوی وه ریگرین، چونکه په نگه له کاتی
وینه گرتن، یان ئاماژه پیکردندا به تۆمەتی
به دناوکردنی فرۆشگاکان پووبه پووی کیشه و
گرفت ببینه وه، ئەمەش بۆ خۆی گەرەترین
کیشەیه بۆ توێژینەوه کەمان، هەر بۆیه چه ند
نموونەیه کمان داتاشی، له وه له ریزمانیا نه وه

رېبازى توپزېنه وه که

رېبازى توپزېنه وه که، به هوى ئه وهى ئيمه باسى ئه و تېكدانه زمانه وانينيه مان کردوه و ساغمان کردونه ته وه، که له سه ر تابلوى فروشگاکانى شارى که لار نووسراون، بويه رېبازى په سنى - شىکاريمان به کارهيناه و به پي توانايى ساغمان کردوه ته وه و نه مانهيشتوه و ئه و تېكدانه زمانينيه هه روا به سووک و سانايى تپه پن.

ناوونيشانى توپزېنه وه که

پيويسته ئه وه بلين: که بابه ته کهى ئيمه باسکردنى تېكدانى زمانه، نه که هلهى زمانى. ئيمه باس له تېكدانه کان ده کهين، نه که هله کان، و اتا تېكدانه کان به شيکن له هله کان، نه که کوى هله کان، هه ر بويه ناوى توپزېنه وه که مان ناوه (تېكدانى فريز و فرهنگ و پينووسى زمانى کوردى، له ناوه نده فروشياريبه کانى کوردستاندا. (تابلوى ته لار و جيگه فروشياريبه کانى شارى که لار و ده و روبه رى به نمونه).

پيشه گى

له م توپزېنه وه دا هه ولمان داوه، لايه نيک و هوکاريكى هه ره گه ورت، که بووه به مايهى خه و شدارکردنى زمانى کوردى و خو مان ليى بى ناگايى پوون بکه مه وه، نه ويش تېكدانى زمانى کوردييه له لايه ن ناوه نده فروشيارى و بازرگانيبه کانه وه، که پوژانه له نيو بازار و شوينه گشتيبه کاندا چندان تابلوى هه لواسراومان بهرچاو ده که وييت و ئه و که سهى ئه که رچى توپزىک زانيارى له بارهى زمانى کوردييه وه هه بييت، زور به ئاسانى ده توانييت

درک به و تېكدانانه بکات. ليره دا پرسيارىک ده مانوه ستينيت، ئه وه ش ئه وه يه: ئايا چه ند هه له و تېكدانايكى رېزمانى بچووک مايهى ئه وه ن له سهريان بوه ستيت و ئه م هه مووکات و نووسينهى بى ته رخان بکه يت؟ له وه لامدا ده لين: به لى بيگومان، چونکه هه ر هه له بچووکه کان، په ل بى هه لهى گه ورت ده کيشن؛ هه ر هه لته کاوييه کى بچووکه، که دواتر سه راپاي شه روا له که ت به دران ده دات. ناگريش که به ربوو له خه رمان، ئه گه ر زوو نه کوژيته وه، خاوه ن خه رمان خه رمانسو و تاو ده مينيته وه، بويه ده بييت، له ئانوساتى درککردن به هه له کان زوو هوکاره که بدوزر تيه وه و چاره سه ر بکريت، چونکه چا کردنه وهى هه له کان، ئه ركى هه مووکا که دوستيکه .

رولى زمان، له ناوه نده فروشياريبه کان و بوارى

زانستى بازار کردندا

بازارکردن، ئيستاهه ک زانستىک مامه لهى له گه لدا ده کريت و له زانکوکاندا، وه ک به شيک له به شه کانى کوپيژى ئابوورى، خو يندکاران ده توانن ئه زمونى زانستى خو يان له بوارى بازارکردندا به ده ست به يئن. له پيناسهى بازارکردندا و تراوه: ”پروسهى پلاندانان، دانانى بنه ماکان، نرخدانان و بانگه شه کردن و دابه شکردنى بىروکه و کال و خزمه تگوزارييه کان بى مامه له بازرگانيبه کان که خواستى هه ردوو لايه ن تير ده که ن: تاكى کپيار و هاوبه شگهى فروشيار.» (رءوف شباک، ۲۰۰۹، ۹)، يان له پروانگهى ئايينى ئيسلامه وه، به م شيوه يه پيناسه کراوه: ”به بازارکردن برىتييه له و کومه له چالاكيانتهى که له پيداويستى و خواسته کانى بازار ده کوژنه وه و تپکه له يه کى گونجاوى به بازارکردن (به ره م، نرخ، بانگه شه،

دابه شکردن) دابین ده کهن که ئامانجه کانی به کار به ران، به کارهینه ران، پیکخراو و کومه لگا له ژیر پۆشنایی دیاریکه ره ئیسلامیه کان له سه ره مه کانی (کالا، خزمه تگوزاری، بیروکه و نرخ و شیوازه کانی به رزکردنه وه و شیوازه کانی دابه شکردن). «(مبادئ التسویق، ۱۴۲۹، ۳)، که واته له م پیناسه وه تیگه یشتین، که زانستی بازارکردن، ئهرکی ئاراسته کردنی فرۆشیاره، بۆ ئه وهی به باشتترین و زۆرتترین قازانج به ده ست بهینن.

ناوهنده فرۆشیاریه کانی، ئه وه ئه ناوه ندانه ده گریته وه، که پتوه ندییان به شتومه ک فرۆشتنه وه هیه، جا پهنگه ئه م ناوه ندانه گه وره و فراوان بن، وه ک کۆفرۆش و هه رزان بازار په کان، یان پهنگه بچوک بن، وه ک فرۆشگای لاکۆلانه کانی شار، به لام به شیوه کی گشتی ناوهنده فرۆشیاریه کان به و شوینانه ده وتریت که مامه له ی نیوان فرۆشیار و کپیری تیدا ده کریت، به مه بهستی سوود گه یانندن به یه کدی.

ئیمه ده وتاینن، زمان له هه موو بواره کانی زانستدا بخرینه ژیر توپۆینه وه و بیخه یه خزمه تی زانسته وه و ئهرکیکی زانستی پی بسپیرین، چونکه زمان ته نیا ئامیریکی ساده ی دروستکراو نییه، که ته نیا بۆ پرکردنه وه ی پتووستیه کان و گتفوگۆی نیوان که سه کان به که لک بیت، به لکوو زمان له وه گه وره تره له چوارچپوه یه کی ته سکا به ند و هه ناسه گیری بکه ین. بیگومان له پێگه ی زانستی زاروا هه سازیه وه ده توانین چه ندان چه مک و زاروا هه سازینین، «له بهر په ره سه ندنی خیرای بواره کانی زانست و ته کتۆلۆژیا و گه شه کردنی خیرای نیوده وه له تی و بازارگانی و تاد، بۆ هه موو ئه و پێشکه وتن خیرایانه وا پتووست ده کات، بۆ هه ر چه مکیکی

ئه و بواره نه زاروا هه دابنریت و لیکۆلینه وه و کاری یه کخستنی بۆ بکریت» (د. شهاب ته یب تاهیر، ۲۰۱۲، ۱۰۲)، هه روه ها «بوونی زمان مه رجیکی پتووستی چالاکی ته شه نه سه ندوی بیره» (د. عیزه ددین مسته فا په سوول، ۲۰۰۵، ۹) چونکه هه موو بیر و بیروکه یه ک، له پێگه ی زمانه وه بلأو ده بیته وه. بیگومان زانستی بازارکردنیش له پێگه ی زمانه وه به م ئاسته گه یشتوه.

زمان، به هه ردوو جۆره که یه وه، واتا زمانی نووسین و زمانی ئاخاوتن، له زانستی بازارکردندا پۆلیکی گه وره یان هیه، چونکه له پێگه ی ئه و دوو زمانه وه، فرۆشیاران ده توانن کپیریکی باش، له چواره وری کالاکانیان کۆبکه نه وه. له زمانی ئاخاوتندا خاوه ن هاوبه شه گه و کارگه کان، ده توانن له پێگه ی پاگه یانندن و تۆره کۆمه لایه تییه کانه وه جه ماوه ریکی باش له ده وری خویان کۆ بکه نه وه، هه روه ها له کاتی سه ردانی کردنی مامه له که راندا به زمانیکی شیرین، پێشوازییان لێ بکه ن و کالاکانیان پی بناسینن، چونکه یه کیک له وه هۆکارانه ی که وا ده کهن، فرۆشیار پتوه ندیه کی باشی به کپیاره وه هه بیت، چۆنیه تی ئه و زمانه یه که له کاتی مامه له کردندا به کاری ده هینیت، واته هه رچهنده توانایی و پاراوی زمانی له بانگه شه و مامه له کردندا به رزبیت، ئه وهنده ئه گه ره یه فرۆشیار کپیار له ده وری خۆی کۆبکاته وه، به پێچه وانه شه وه، هه تا زمانی بانگه شه و مامه له کردن لاواز بیت و پرپیت له پرپاگه نده و شتی بی بنه ما، ئه وه فرۆشیار زیاتر دوور ده که ویته وه و ته نیا پتوه ندیه کی ساده له نیوان کپیار و فرۆشیاردا ده بیت، به گویره ی تپه رپوونی کات ئه و پتوه ندیه ش کال ده بیته وه. بیگومان ئه م زمانه ش، زمانیکی ساده ی پۆژانه

نییه، به لکورو پیویستی به هونه ریکی ناخاوتنی قایلکهره، چونکه "له کاتی هاتنه پیشه وهی بیرۆکه یه کی نوئی، یان ده ستپیشخه ریبه کی بازگانسی، یان ته نانه ت نه گهر بته ویت خوت به بازار بکیت بۆ خاوه ن کاره کان، پیویسته بیرۆکه کانت بخه یته به رده م کپاره کانت، هاوکاره کانت، یان سه رۆکه کانی تر، جا به قسه کردنی راسته وخۆ له به رده میاندا بییت، یان له ریگه ی پاوه ریوینته وه، یان پیشکه شکردنی پریمی و هاوشیوه کانی نه رمه کالآ پیشکه شکردن. له هر حاله تیگدا، پیویسته به شی ئه وه نده کاریزما و توانایی قسه کردنی گشتیت هه بییت بۆ ئه وه ی بتوانیت به ته وای خوت، یان به ره مه که ت بخه یته بازاره وه" (ما هی مهارت التسویق وکیف أطورها؟ تصفح علی موقع فرصة، ۲۰۱۹، به سته ر) ئه م قسه کردنه ش، ده چیتته نیو بواری هونه ری ناخاوتنه وه، واته خاوه نکار، یان فرۆشیار، هونه ری ناخاوتن به کارده هیئیت، وه ک ریگه یه ک بۆ به بازار کردنی کالاکانی. ئه وه که سانی خاوه ن هونه ریکی به هیزی ناخاوتن، هه میشه له گفتوگو و مامه له بازگانیه کاند، ده توانن پۆلی یه کلاکه ره وه ببینن، بۆ به ده سته یانی ئه و ویست و قازانجانه ی ده یانه ویت، "که مه به ست و ئامانج له گفتوگو کردن بریتیه له وه ی هه موو لایه نه به شداریبووه کان بگه نه ریگه وتنیک که تییدا به هه موو خال و مه رجه کان قایل بن، هر به م هۆیه شه وه له ناخه وه هان بۆ به ده سته یانی ئامانجه کانیان ده بن تا بتوانن گفتوگوه کی بازگانیه ی سه رکه وتوو له گه ل لایه نی به رانه ریان به ئامانج بگه یه نن" (برایان تره سی، ۲۰۱۹، ۳۳)

"CRM، واته (کارگیپی پیوه ندیه کانی

کپیار) پرۆسه یه کی گشتگیره بۆ بنیادنانی پیوه ندیه کانی قازانج و به رده وامی کپیار له ریگه ی گه یاندنی به ها و پارزیبونی کپیری بالآ، مامه له له گه ل لایه نه کانی به ده سته یانی کپیار، به شداریکردن و گه شه کردن ده کات. " (علی سعید علوان، ۲۰۲۰، ۱۵). بیگومان ئه م پیوه ندیه ش، له ریگه ی کۆمه لیک هۆکاره وه گه شه ده کات، بۆ نمونه زانیی خواستی به کاربه ر و کپیار، یان دروستکردنی پیوه ندیه کانی کۆمه لایه تی و دروونی له نیوان خۆی و کپیاردا، یان به ده مه وه چوونی کپیار و کۆمه لیک هۆکاری تر.

تابلو ی پیش فرۆشگاگان، جوړیکه له بانگه شه کردن، به لکوره یه کیکه له هره باشتترین جوړه کانی بانگه شه کردن، چونکه نووسراوی سه ر تابلۆکان له دهره وه ی فرۆشگاگه، وه ک گوزارشتیک وایه، بۆ ئه و کالایه ی له نیو فرۆشگاگه هیه، بیگومان ده بییت په سنی ناوونیشانی سه ر تابلۆکان، له گه ل پیکهاته ی فرۆشگاگه دا یه ک بگره وه، نه ک ناوونیشانی سه ر تابلۆکان شتیک بییت و کالاکانی نیو فرۆشگاگه شتیک تر، چونکه کپیار له کاتی دهرکه وتنی راستیه کاند، جاریکی تر فریوی بانگه شه و تابلوی سه ر فرۆشگاگان ناخوات، ئه مه ش زیانیکی گهره ی دارایی به فرۆشیار ده گه یه نییت و ئیتر کپیاره کان ئاماده نین، شتی لی بکپن، که واته گرنگترین شت له بانگه شه دا، راستگویی زمانی بانگه شه یه.

بیگومان ئه و نووسراوانه ش، پیش جواننوسین، ده بییت پیک و دروست بنووسرینه وه و له هه له پیزمانیه کان دوورین، وه ک: پینوس و فره هنگ و گری (فرین)، که هر هه له کردنیک له زماندا، ده چیتته چوارچیوه ی تیکدانی زمانیه وه، دواچار هه م کاریگهری له سه ر زمان و له سه ر خودی

بانگه شه که ده بیټ، بویه ده بیټ فرۆشیار له کاتی نووسینه وهی تابلۆی سهر فرۆشگاگه ی، به وپه پری وریاییه وه، نووسراوه که بنووسیتته وه، پاشان ههول بدیټ، جوانکاری له چوارچیوه و واتای نووسراوی سهر تابلۆکه بکریټ، به مه بهستی سهرنچراکیشانی کریاران.

دهسته واژهی تیکدانی زمانی

مه بهستی له تیکدان، شیواندنی توخمه کانه، له بنه په تی خویانه وه بۆ شتیکی تر و گۆرانی پیکهاته ی نه و ماددانه یه، جا په نگه نه م تیکدانه ببیتته هۆی گۆرانکارییه کی باش، یان خراب، چونکه هه ندیک کاتیش تیکدان مانای خه وشدارکردنی شته کان ناگه یه نیټ، به لام ئیمه لیڤه دا مه بهستمان له و تیکدانه یه، که ده بیټه خه وشدارکردنی گری و فرههنگی زمانی کوردی، نه مهش بۆ خۆی یه کیکه له مه ترسییه کانی سهر زمانه که مان و پئویسته به پئی توانایی ههول بۆ چاککردنی بدهین.

له زمانی کوردیدا، لیکنانه وه گه لیک بۆ وشه ی تیکدان کراوه، وهک مامۆستا هه ژار موکریانی، له فرههنگی (هه نبانه بۆرینه) دا، وشه ی (تیکدان) ی به سی هاوواتا هیناوه ته وه، نه وانیش:

* خراب کردن.

* تیکه ل کردن.

* شیواندنی کار.

ههروه ها، (مه ممه د سالح پیندرۆیی) له فرههنگی (کانی) سی هاوواتای بۆ هیناوه ته وه، نه وانیش:

* ئاژاوه.

* خراب کردن.

* تیکه ل کردن.

شان به شانی (مه ممه د سالح پیندرۆیی) و (هه ژار موکریانی) (شیخ مه حمه دی خال) له باره ی وشه ی تیکدانه وه، له فرههنگه که یدا گوتوو یه تی: "شیواندنی هه موو شتیکی" به لام خال خراب له وشه ی تیکدان گه یشتوو، چونکه هه موو تیکدانیک مانای شیواندن ناگه یه نیټ، به لام به شیوه کی گشتی وشه ی تیکدان له زمانی کوردیدا دوو مانا ده دات، نه وانیش (خراب کردن و تیکه ل کردن) ده گه یه نیټ.

ههروه ها، وشه ی تیکدان له زمانی عه ره بیدا، به هه مان شیوه ی زمانی کوردی زیاد له مانایه ک ده گه یه نیټ. نه گه ره له فرههنگی زمانی عه ره بیدا بگه پین، نه وه ده بینین تیکدان چه ند هاوواتایه کی هه یه، وهک (ابطال، تعطیل، تخریب، افشال، تشویش)، به لام به دیاریکراوی، وشه ی (تخریب) له گه ل باه ته که ی ئیمه دا یه ک ده گریټه وه. له زمانی فارسیشدا، به پئی نه و گه پان و به دواچوونانه ی ده ستمان که وتوو، په یقی (تیکدان) چه ندان واتا له خو ده گریټ، وهک (بشولاندن، به هم ریختن، برهم زدن، تخریب، مسموم کردن...) که هه موو نه م وشانه له زمانی فارسیدا مانای تیکدانیان تیدایه.

تیکدانی زمانی، سه روژوورکردن و خرابکردنی یاسا و ریسا زمانیه کانه، له ریگه ی کۆمه لیک هۆکاره وه، که ده ره نه جامی خراب به سه ره زمانه که دا جی ده هیلن و ده بنه هۆی تیکه لاوی له گه ل یاسا زمانیه کانی زمانیکی دیکه دا، پاشان نه م تیکه لاوییه رهگ داده کوتیټ و نه و زمانه ی که یاسا ریزمانیه کانی زمانه که ی دیکه دزه ی کردوو ته ناوی، په یتا په یتا یاسا ریزمانیه کانی خۆی له ده ست ده دات و به ره و مه رگی خۆی هه نگاو ده نیټ، وه لی ده بیټ نه وهش بلین: که

مەرگی زمان پرۆسه‌یه‌کی خیرا نییه و له‌خۆوه پوونادات، به‌لکوو کارێکی یه‌کجار له‌سه‌رخۆ و نازاربه‌خشه، که ده‌بیته مایه‌ی داخێکی گه‌وره بۆ زمانه‌وان و خه‌مخۆرانی ئه‌و زمانه، جا به‌هۆی ئه‌و هه‌موو گوشار و هه‌ول له‌ ناوخۆیی و ده‌ره‌کییه‌کانه‌وه که ده‌کرێته سه‌ر زمانی کوردی، په‌نگه له‌ داهاتوودا ببیته زمانێکی مردوو و په‌راوی‌زخراو. پاستیه‌که‌ی، مردنی زمان ته‌نیا له‌ نێوچوون و مردنی زمانه‌که ناگه‌یه‌نیت، “کاتی‌ک زمانێک له‌ نێو ده‌چیت، ده‌سکه‌وتیک و داهینانێک، که کۆمه‌له‌یه‌ک مرۆف به‌ درێژایی میژووکه‌یدا به‌ره‌میان هیناوه و هه‌لگری هه‌زاران نه‌ریت و بیره‌وه‌ری و نه‌زموونی سه‌رده‌مه جۆراجۆره‌کانی ئه‌و کۆمه‌له‌ مرۆفه‌یه، له‌ نێو ده‌چیت. (په‌حمان نه‌قشی، ۲۰۱۳، ۷) جا په‌نگه بتوانی‌ت له‌ پێگه‌ی وه‌رگێرانه‌وه، به‌ر له‌ له‌ نێوچوونی ئه‌و نه‌ریت و بیره‌وه‌رییانه بگیریت، به‌لام هه‌رگیز وه‌ک ئه‌و زمانه په‌سه‌نه نابیت، که پێی نووسراوه‌ته‌وه، بۆ نموونه وه‌ک گاتا‌کانی زه‌رده‌شت، نه‌گه‌رچی چه‌ندان جار وه‌رگێرانی بۆ کراوه، هه‌رگیز تاموچپێژی به‌و زمانه ناگات، که پێی نووسراوه‌ته‌وه.

خیراترین کار بۆ تیکدانی زمان، خراب به‌کاره‌ینانی، مه‌به‌ست له‌ خراب به‌کاره‌ینانی زمان، ئه‌و کۆمه‌له‌ خاله‌ نییه، که کۆمه‌لگه له‌سه‌ری پێکه‌وتوون، وه‌ک جنی‌ودان و قسه‌ی لابه‌لا، به‌لکوو لادانه له‌ یاسا پێزمانیه‌کان، ئه‌مه‌ش تا ئاستیک له‌ زمانی ئاخاوتندا ئاساییه، به‌لام کاره‌ساته‌ گه‌وره‌که له‌ وه‌دایه، که بکرێته زمانی نووسین و په‌یره‌و بکریت، چونکه ئه‌و ساته‌ی زمانی ئاخاوتن بۆ زمانی نووسین ده‌گۆریت، باوه‌رپیکراوتر ده‌بیته و به‌ چاوی تێپارمان و تێبینیه‌وه لێی ده‌پوانن.

پاستیه‌که‌ی، ئه‌مه بیانویه‌ک نییه بۆ لاوازی زمانی کوردی، چونکه زمانی کوردی شیعری پێ نووسراوه‌ته‌وه، که پێویستی به‌ زمانێکی شیعری به‌رز هه‌یه و یه‌کیکه له‌ گرنگترین زمان، بۆ ئه‌و که‌سه‌ی به‌کاری به‌ینیت، که‌واته نووسینه‌وه‌ی شیعری به‌ زمانی کوردی، واتای توانایی و ده‌وله‌مندی ده‌گه‌یه‌نیت و ئه‌وه‌ش ده‌خاته‌په‌و که کێشه له‌ زمانه‌که‌دا نییه، به‌لکوو کێشه‌که ئاخۆه‌رانی زمانی کوردیه‌یه، به‌ خه‌لکه ساده و نووسه‌ر و توێژه‌ره‌کانه‌وه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت، ئی‌مه پێویسته په‌رخه له‌ فره‌هنگی ئاوه‌زی خۆمان بگیرین، نه‌ک فره‌هنگ و زمانی کوردی.

ئێستا، زمانی کوردی یه‌کیکه له‌و زمانانه‌ی که به‌ره‌و تیکچوون ده‌چیت، تیکچوونه‌که‌ش، له‌ ئاستی فره‌هنگدا به‌ ته‌واوه‌تی درکی پێ ده‌کریت، وه‌ک ده‌بینین، پۆژانه چه‌ندان وشه‌ی بیانی دینه ناو زمانه‌که‌وه و له‌ به‌رانبه‌ر ئه‌و وشانه‌دا، له‌ فره‌هنگی زمانی کوردی وشه‌یان بۆ دانارێژریت، ئه‌وجا نه‌گه‌ر وشه‌ش دابڕێژن، ئه‌وه هۆشیاری تاکێ کورد بۆ ئاسایشی زمانه‌که‌ی ئه‌وه‌نده لاوازه، هه‌ر وشه بیانیه‌که به‌کارده‌هینن.

زۆرجاریش لێره و له‌وه‌ی ده‌بیستین، ده‌لێن: زمانی کوردی لاوازه! پاستیه‌که‌ی زمانی کوردی خاوه‌ن فره‌هنگێکی ده‌وله‌منده و چه‌ندان مۆرفیمی ئاماده‌کراوی بۆ به‌ره‌مه‌ینانی وشه‌ی نوێ هه‌یه، به‌لکوو ئه‌وه هه‌ژاری فره‌هنگی ئاوه‌زی تاکێ کورده، له‌ وشه‌ی په‌تی کوردی و په‌نابردنه به‌ وشه‌ی بیانی بۆ ده‌رپه‌ینی بۆچوون و لێدوانه‌کانیان، بۆیه چاکترین چاره‌سه‌ر پێداچوونه‌وه‌یه به‌ ئاوه‌ز و فره‌هنگی خۆمان، نه‌ک په‌رخه‌گرتن له‌ فره‌هنگ و زمانی کوردی،

چونکه پاسته وشه دروستکردن له ئهستۆی فرههنگسازان و زمانهوانانه، بهلام ناراستهکردنی ئه ووشانه بهره ومانا پاستینهکان، ئهرکی خودی ناخپوهرانه، ههروهها ميجهرسون دهلیت؛ "زمانی کوردهکان زمانیکي شیواو و نارپیک نییه، که بنچینه و تایبهتی خۆی نه بییت، وهک گه پۆکهکان تیگه یشتوون، به لکوو زمانیکي ئاریایی زۆر پاکه و ئیستاش هه ر بهردهوامه و ههیه. (ئاری عوسمان خهیات، ۲۰۱۱، ۳۵)

جا ئه گه ر له زمانه که ماندا لیکۆلینه وه بکهین، ئه وه ده بینین، له پووی فرههنگ و فۆنه تیک و پینووسه وه، گه لیک ده وله مه ندره له زۆر له زمانه کانی دنیا، به لام به هۆی ئه وه ی گه لی کورد، گه لیکي ژێردهسته بووه، هه ر له میژوه، زمانه که شی خراوه ته ژێر زه برونهنگی داگیرکه رانه وه و بووه ته قوریانی دهستی سته مکاری و هه ولی تیکدانی دراوه، تیکدانی زمانیش، دوو جوړه:

۱- به ئه نقهست په راویزخستنی یاسا فرههنگی و پیزمانییهکان:

ئهم هۆکاره یان هه ولیکي ده ره کییه و به دهستی ئه نقهست له لایه ن دوژمنانه وه ئه نجام ده دریت. ئه و زمانانه ی که که مده سه لاتن و له لایه ن نه ته وه یه کی ژێر دهسته وه قسه یان پئ ده کریت و به کارده هیترین، زۆرجار تووشی ئهم کیشه یه ده بنه وه و ئهم ئاسته نگه یان بۆ دروست ده کریت، چونکه زمانی نه ته وه زاله که، له پیکه ی پیلان و نه خشه بۆ دارشتنه وه هه ول ده دات، پیکه ی زمانی خۆی به سه ر زمانی نه ته وه ی ژێرده سته دا به رزتر پابگریت، ئه گه رچی ئه و زمانه له هه موو پوویه که وه له زمانه ده سه لاتداره که ده وله مه ندرییت و خاوه ن هه گبه ی فرههنگی خۆی بییت. ئهم جوړه، له

ولاتی ئیران په یرو ده کریت. وهک ده زانین، ولاتی ئیران یه کیکه له وه ولاتانه ی، که زۆرتین نه ته وه له خۆ ده گریت، وهک: تورک و فارس و عه رهب و ئازهری و کورد و نه ته وه ی دیکه ی تیدا ده ژیت، به لام سه ره پای ئهم فرهه نه ته وه ییه، ده سه لاتی ده وله تی ئیسلامی ئیران، زمانی فارسی کردووه ته زمانی فه رمی ئه و ده وله ته، جگه له و زمانه، نابیت هیچ زمانیکي دیکه له داموده زگا فره مییه کانی دا به کار به یتریت، چونکه له یاسای ده وله تی ئیسلامی ئیراندا، له "به شی دووه م: زمان و پینووس و میژوو و ئالای فه رمی ولات هاتووه. بنه مای پارده م: زمان و پینووسی په سمی و هاوبه شی خه لکی ئیران فارسییه. به لگه نامه کان و نامه و دهق و کتیبی ده رسی فه رمی ده بییت به م زمان و پینووسه بییت، به لام به کاره یئانی زمانه ناوخیوی و نه ته وه ییه کان له چاپه مه نی و میدیای گشتی و فیترکردنی ئه ده بیات و له قوتابخانه کاندای به خۆپاییه، له گه ل زمانی فارسی. (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - فصل دوم: زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور - اصل ۱۵). "واته: زمانی فارسی به ته نیا زمانی فه رمی و گشتییه له ولاتدا، بۆیه پینووسه گه لانی ئیران به هه موو نه ته وه و چینه کانییه وه، ئهم زمانه له داموده زگا کانی ولاتدا به کاره یئین. (د. نه ریمان خۆشناو، ۲۰۱۳، ۱۲۲).

به لام زمانانی دیکه، وهک زمانیکي لاهه کی سه یر ده کرین و ته نیا ده توانریت له چوارچپوه ی چه قبه ستووی خۆیاندا، مامه له یان له گه لدا بگریت، که چی "خۆیندن به زمانی زگماکی مافیکی بئ ئه مالولای مروقه، که په یماننامه جیهانییه کانی تایبهت به مافی مروقه، ئهم مافه یان به فه رمی ناسیوه و ده وله تانیان

پابه‌ند کردووہ پریز لہم مافہ بگرن و دابین و دستہ‌بہری بکن“ (قادر فاتح ٹحمد، ۲۰۱۰، ۱۴) ٹہم پامیاری تاکزمانیہ، دہگہ پرتہوہ بؤ ”زالبوونی نہتہ‌وایہ تی فارسی بہسہر ٹہم ژینگہ یہ دا لہ دیزہ مانہوہ وای کردووہ کہ لہ ژینگہ کانی دیکہ دا بہسہر نہتہ‌وہ کانی دیکہ دا زال بیت.“ (کؤمہ لہ نووسہر، ۱۹۸۸، ۱۸).

ہہرچہ ندہ سیاسیہ تی تاکزمانی مافی زمانی نہتہ‌وہ کانی تر دہخوات، کہ لہ ولاتیکدا دہژین، بہ لام سوودہ ہہرہ گہورہ کی ٹہوہ یہ: کہ ہہموو تاکہ کانی ٹہو ولاتہ لہ ژیر یہ ک زمانی سہ پینراودا کؤ دہکاتہوہ و وا دہکات ہہمووان بہو زمانہوہ پابہ ند بن، ہہر لادانیکیش لہو زمانہ، ٹہوہ لپیچینہوہی لہسہر دہ بیت.

۲- بیٹاگا پہراویزخستنی یاسا فہرہنگی و پریزمانیہ کان.

زورجار ناخپوہ رانی زمانیک، لہ نانوساتی ناخواتن و نووسیندا تووشی ہہ لہی پریزمانی دہ بن و بیٹاگایانہ دوہارہی دہکہ نہوہ و بہ کاری دہہینن، پاشان ٹہم ہہ لہ یہ بہر دہوامی دہ بیت و بہ پی تیپہ پبوونی کات، دہ بیتہ بہ شیک لہ گفتوگؤکانی ناخپوہ ران، بہ لام بہ ہیچ شپوہ یہ ک ناچیتہ نیو فہرہنگ و یاسا زمانیہ کانی زمانہ کہوہ، ٹہم ہش لہ بہر نہ گونجانی لہ گہ ل زمانہ کہ دا.

شایہ نی نامازہ یہ، کہ ٹہم پہراویزخستنی یاسا زمانیانہ، تہ نیا لہ چوارچپوہی ناخواتندا پوونادہن، بہ لکوو لہ چہ ندان دؤخی تریشدا پوودہ دہن، وہک: نووسراوہ فہرمیہ کانی دہولت، تۆرہ کؤمہ لاتییہ کان، بہ تاییہ تی لہ نامہ گؤرپنہوہ و بلاوکردنہوہ دا، لہ تابلؤ و نووسراوی شوینہ گشتی و تاییہ تہ کان، بہ لام بہ شپوہ یہ کی گشتی ٹہم نووسہ کیانہ، ہہر

بہوئی ہہ لہی ناخواتنہوہ پوودہ دہن، یان ٹہگہر لہ ئاستی نووسیندا پووبدہن، ٹہوہ لہ داہاتوودا کاریگہری لہسہر زمانی ناخواتن دہ بیت، بہ تاییہ تی لہسہر ٹہو ناخپوہ رانہی کہ ہہوای ناخواتنہ کیان، لہ نووسینہوہ و ہر دہ گرن. بؤ نمونہ: وہک خوینہ رانی کتیب، کہ کتیبیک دہخویننہوہ، لیوانلیوہ لہ وشہی بیگانہ و ہہ لہی پینووسی، بہ لام بہ ہوئی ٹہوہی ٹہو خوینہرہ لہ بواری زماندا شارہ زایی نیہ، واتہ زمان بہ چہ شنیک زانستی، ناتوانیت درک بہو ہہ لہ زمانہ وانییہ بکات و وہک ٹہوہی ہہ یہ وہری دہگریٹ و دہیجا کتیب تہوہ. کہ واتہ: ئیستا بہ تہواوہ تی لہ مانای تیکدانی زمانی تیکہ یشتین و پیویستہ، لہ بابہ تہ کانی داہاتوودا ئاور لہ مہ بہ ستہ سہرہ کیہ کہ مان بدہینہوہ.